

PL

PL

PL

KOMISJA WSPÓLNOT EUROPEJSKICH

Bruksela, 21.4.2009
COM(2009) 174 wersja ostateczna

**SPRAWOZDANIE KOMISJI DLA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY I
EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO**

**dotyczące stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 w sprawie jurysdykcji i
uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i
handlowych**

SPRAWOZDANIE KOMISJI DLA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY I EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO

dotyczące stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych

1. WPROWADZENIE

1.1. Kontekst

Rozporządzenie Rady (WE) nr 44/2001 w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych („Bruksela I”)¹, zwane dalej „rozporządzeniem”, jest fundamentem europejskiej współpracy sądowej w sprawach cywilnych i handlowych. Określa jednolite zasady rozstrzygania kolizji jurysdykcyjnych i ułatwia swobodny przepływ orzeczeń sądowych, ugód sądowych i aktów urzędowych w Unii Europejskiej. Zastąpiło ono Konwencję brukselską o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych z 1968 r., zmienioną kilkoma konwencjami o przystąpieniu nowych państw członkowskich do tej konwencji (zwaną dalej „konwencją brukselską”)².

Wspólnota Europejska i Dania zawarły umowę w sprawie właściwości sądów oraz uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, która zapewnia stosowanie przepisów rozporządzenia w Danii od dnia 1 lipca 2007 r.³. Regulująca tę samą kwestię konwencja z Lugano z 1988 r. jest wiążąca z jednej strony dla państw członkowskich, w tym Danii, oraz z drugiej strony dla Islandii, Norwegii i Szwajcarii⁴. Ta ostatnia konwencja zostanie zastąpiona w niedalekiej przyszłości konwencją zawartą między Wspólnotą, Danią i wyżej wymienionymi państwami⁵.

1.2. Niniejsze sprawozdanie

Niniejsze sprawozdanie zostało przygotowane zgodnie z art. 73 rozporządzenia, w oparciu o ogólne opracowanie zlecone przez Komisję, dotyczące praktycznego stosowania rozporządzenia⁶. Ponadto Komisja zwróciła się o przygotowanie opracowania mającego na celu analizę istniejących krajowych normy jurysdykcyjnych mających zastosowanie w przypadkach, w których pozwany nie ma miejsca zamieszkania w państwie członkowskim („jurysdykcja dodatkowa”)⁷. Komisja zwróciła się następnie o przygotowanie opracowania⁸ w

¹ Dz.U. L 12 z 16.1.2001, s. 1.

² Dz.U. C 27 z 26.1.1998, s. 1.

³ Dz.U. L 299 z 16.11.2005, s. 62.

⁴ Dz.U. L 319 z 25.11.1988.

⁵ Dz.U. L 339 z 21.12.2007, s. 1.

⁶ Opracowanie zwane dalej „ogólnym opracowaniem” przygotowali prof. dr B. Hess, prof. dr T. Pfeiffer i prof. dr P. Schlosser. Jest dostępne pod adresem:

http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/civil/studies/doc_civil_studies_en.htm.

⁷ Opracowanie zostało przygotowane przez prof. A. Nuytsa. Jest dostępne pod adresem:

http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/civil/studies/doc_civil_studies_en.htm.

⁸ Opracowanie zostało przygotowane przez GHK Consulting. Jest dostępne pod adresem:

http://ec.europa.eu/dgs/justice_home/evaluation/dg_coordination_evaluation_annexe_en.htm.

celu oceny wpływu ewentualnej ratyfikacji przez Wspólną konwencję haskiej o umowach dotyczących jurysdykcji⁹. Niniejsze sprawozdanie bierze również pod uwagę opracowanie dotyczące wykonywania orzeczeń sądowych w Unii Europejskiej, które Komisja zleciła w 2004 r.¹⁰. W 2005 r. europejska sieć sądowa w sprawach cywilnych i handlowych dostarczyła informacji na temat praktycznego stosowania rozporządzenia w oparciu o kwestionariusz przygotowany przez Komisję.

Niniejsze sprawozdanie ma na celu przedstawienie Parlamentowi Europejskiemu, Radzie i Europejskiemu Komitetowi Ekonomiczno-Społecznemu oceny dotyczącej stosowania rozporządzenia. Dołączono do niego zieloną księgę, w której zawarto kilka sugestii odnośnie do dalszych możliwych działań w zakresie kwestii poruszonych w niniejszym sprawozdaniu. Oba dokumenty służą jako podstawa konsultacji społecznych dotyczących funkcjonowania rozporządzenia.

2. STOSOWANIE ROZPORZĄDZENIA – INFORMACJE OGÓLNE

2.1. Stosowanie rozporządzenia – dane statystyczne

W większości państw członkowskich nie gromadzi się systematycznie danych statystycznych na temat stosowania rozporządzenia. Udało się jednak zebrać pewne dane korzystając z centralnych baz danych ministerstw sprawiedliwości w niektórych państwach członkowskich, bezpośrednich kontaktów z sądami w państwach członkowskich, rozmów z innymi stronami zainteresowanymi, komercyjnych i uniwersyteckich baz danych oraz publikacji prawnych.

Należy poczynić rozróżnienie między przepisami dotyczącymi jurysdykcji a przepisami dotyczącymi uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych. Zasadniczo rozporządzenie ma przeważnie zastosowanie w ośrodkach gospodarczych i regionach przygranicznych. Przepisy dotyczące jurysdykcji mają ogólnie zastosowanie w relatywnie niewielkiej liczbie przypadków, która waha się od 1 % wszystkich spraw cywilnych do 16 % w regionach przygranicznych¹¹. Przepisy dotyczące uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych są stosowane częściej, ale nie było dostępu do całościowych danych na temat liczby stwierdzeń wykonalności dokonanych przez sądy. Liczby wahają się od bardzo niskich (np. 10 stwierdzeń w 2004 r. w Portugalii) do wyższych (np. 420 stwierdzeń w 2004 r. w Luksemburgu), osiągając maksimum ponownie w regionach przygranicznych (np. 301 oświadczeń w sądach Landgericht Traunstein w Niemczech, położonym w pobliżu granicy austriackiej).

2.2. Ogólna ocena rozporządzenia

Zasadniczo rozporządzenie uznaje się za zdecydowanie udany instrument, który ułatwił transgraniczne sądowe rozstrzygnięcie sporów dzięki sprawnemu systemowi współpracy

⁹ Zob. wniosek Komisji w sprawie podpisania konwencji, COM(2008) 538 i SEC(2008) 2389 z 5.9.2008.

¹⁰ Opracowanie dotyczące skuteczniejszego wykonywania orzeczeń sądowych w obrębie Unii Europejskiej: przejrzystość aktywów dłużnika, zajmowanie rachunków bankowych, tymczasowe wykonanie i środki zabezpieczające (*Study on making more efficient the enforcement of judicial decisions within the European Union: Transparency of a Debtor's Assets Attachment of Bank Accounts Provisional Enforcement and Protective Measures*). Opracowanie zostało przygotowane przez prof. dr. B. Hessa i jest dostępne pod adresem: http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/enforcement_judicial_decisions_180204_en.pdf.

¹¹ Statystyki oparte na danych gromadzonych głównie w latach 2003–2005.

sądowej, opartemu na pojemnych normach jurysdykcyjnych, koordynacji równoległych postępowań i przepływie orzeczeń sądowych. System współpracy sądowej określony w rozporządzeniu z powodzeniem dostosował się do ewoluującego środowiska instytucjonalnego (przekształcając się ze współpracy międzyrządowej w instrument integracji europejskiej) i do nowych wyzwań współczesnej działalności gospodarczej. Jako taki jest niezmiernie ceniony wśród praktyków.

To ogólne zadowolenie z działania rozporządzenia nie wyklucza możliwości udoskonalenia jego funkcjonowania.

3. SZCZEGÓŁOWA OCENA NIEKTÓRYCH ASPEKTÓW ROZPORZĄDZENIA

3.1. Zniesienie *exequatur*

W związku z politycznym mandatem udzielonym przez Radę Europejską w programie z Tampere (1999 r.) i programie haskim (2004 r.)¹² głównym celem zmiany rozporządzenia powinno być zniesienie procedury *exequatur* we wszystkich sprawach objętych rozporządzeniem.

Jeśli chodzi o istniejącą procedurę *exequatur*, ogólne opracowanie pokazuje, że przy kompletnym wniosku postępowanie w pierwszej instancji przed sądami państw członkowskich trwa zazwyczaj średnio od 7 dni do 4 miesięcy. Przy wniosku niekompletnym postępowanie trwa jednak dłużej. Wnioski są często niepełne i organy sądowe zwracają się o przedłożenie dodatkowych informacji, w szczególności o dostarczenie tłumaczeń. Większość wniosków o stwierdzenie wykonalności zostaje przyjęta (w przedziale 90 %–100 %). Środki zaskarżenia od rozstrzygnięcia w tym zakresie dotyczą jedynie 1 %–5 % przypadków. Postępowanie dotyczące środka zaskarżenia może trwać od jednego miesiąca do trzech lat, w zależności od sposobów prowadzenia postępowań w państwach członkowskich i obciążenia sądów pracą.

W przypadkach, w których złożono środek zaskarżenia przeciwko orzeczeniu o wykonalności, najczęściej przywoływana podstawa odmowy uznania lub wykonania orzeczenia to brak odpowiedniego doręczenia pism zgodnie z art. 34 ust. 2. Ogólne opracowanie pokazuje jednak, że obecnie takie środki rzadko są rozpatrywane pozytywnie¹³. Jeśli chodzi o porządek publiczny, opracowanie pokazuje, że podstawa ta jest często przywoływana, ale rzadko uznawana. Jeśli jest uznawana, dzieje się tak przede wszystkim w wyjątkowych przypadkach w celu ochrony praw procesowych pozwanego¹⁴. W sprawach cywilnych i handlowych niezwykle rzadko zdarza się, by sądy stosowały klauzulę porządku publicznego w odniesieniu do merytorycznego orzeczenia zagranicznego sądu. Pozostałe podstawy odmowy są rzadko przywoływane. Dzięki stosowaniu przepisów rozporządzenia dotyczących kwestii zawisłości sprawy i spraw wiążących się ze sobą udaje się w dużej mierze uniknąć sytuacji, w których nie można pogodzić ze sobą orzeczeń sądowych, przynajmniej na poziomie europejskim. Jeśli chodzi o kontrolę niektórych norm jurysdykcyjnych, należy rozważyć, czy da się ją nadal pogodzić z zakazem ponownego

¹² Konkluzje Rady zostały wdrożone w programie wzajemnego uznawania w sprawach cywilnych (Dz.U. C 12 z 15.1.2001) i w planie działania dotyczącym realizacji programu haskiego (COM(2006) 331).

¹³ Wynika to w szczególności ze skreślenia w rozporządzeniu wymogu prawidłowego doręczenia, co zmniejszyło możliwości nadużyć ze strony pozwanych.

¹⁴ Zob. na przykład sprawa C-7/98 (*Krombach*).

badania jurysdykcji zagranicznego sądu; ponadto praktyczne znaczenie tego przepisu ogranicza fakt, że dla sądu wiążące są w każdym wypadku ustalenia sądu pochodzenia dotyczące stanu faktycznego.

3.2. Funkcjonowanie rozporządzenia w międzynarodowym porządku prawnym

Jako następca konwencji brukselskiej rozporządzenie przyjmuje w postępowaniu sądowym perspektywę pozwanego. Zgodnie z tą perspektywą większość norm jurysdykcyjnych zawartych w rozporządzeniu ma zastosowanie tylko w przypadku, gdy pozwany ma miejsce zamieszkania w państwie członkowskim. Jeśli pozwany nie ma miejsca zamieszkania w państwie członkowskim, rozporządzenie odsyła do prawa krajowego („jurysdykcja dodatkowa”), z wyjątkiem sytuacji, w których sądy państwa członkowskiego mają jurysdykcję wyłączną na podstawie art. 22 lub 23 rozporządzenia albo w przypadku pewnego rodzaju sporów dotyczących konkretnych zagadnień (np. wspólnotowe znaki towarowe)¹⁵.

Funkcjonowanie rozporządzenia w międzynarodowym porządku prawnym było przedmiotem licznych pytań prejudycjalnych przedkładanych do Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich. W wyroku w sprawie 412/98 (*Josi*) Trybunał wyjaśnił, że normy jurysdykcyjne zawarte w rozporządzeniu (wcześniej w konwencji) mają zastosowanie w sporze między pozwanym, który ma miejsce zamieszkania w państwie członkowskim a powodem, który ma miejsce zamieszkania w państwie trzecim. W konsekwencji pozwani, którzy mają miejsce zamieszkania w państwach członkowskich mogą polegać na ochronie oferowanej przez rozporządzenie w sporach z udziałem stron mających miejsce zamieszkania w państwach trzecich. W sprawie C-281/02 (*Owusu*) Trybunał orzekł, że normy wynikające z rozporządzenia, w szczególności podstawowa norma dotycząca jurysdykcji sądów miejsca zamieszkania pozwanego, mają charakter bezwzględnie wiążący i ich stosowania nie można odmówić w oparciu o prawo krajowe. Dzieje się tak nie tylko w odniesieniu do innych państw członkowskich, ale również w przypadku, gdy spór jest związany z państwem trzecim i żadne łączniki nie pozwalają go powiązać z innymi państwami członkowskimi. Ponadto funkcjonowanie rozporządzenia w odniesieniu do państw trzecich zostało przeanalizowane przez Trybunał w opinii 1/03. W opinii tej Trybunał zasugerował w szczególności, że przepisy jurysdykcyjne zawarte w rozporządzeniu mają zastosowanie w sytuacji, gdy miejsce zamieszkania pozwanego znajduje się w państwie członkowskim w przypadkach, gdy łączniki, od których zależy jurysdykcja wyłączna określona w art. 22 i 23 rozporządzenia, znajdują się w państwie trzecim (brak tzw. „*effet réflexe*”).

Brak ujednoczonych zasad dotyczących jurysdykcji dodatkowej powoduje, że obywatele Wspólnoty mają nierówny dostęp do wymiaru sprawiedliwości. Opracowanie dotyczące jurysdykcji dodatkowej pokazuje, że dzieje się tak w szczególności w sytuacjach, w których strona nie otrzymałaby gwarancji sprawiedliwego procesu lub odpowiedniej ochrony przed sądami państw trzecich. Opracowanie wskazuje również, że brak wspólnych norm określających jurysdykcję w odniesieniu do pozwanych z państw trzecich może zakłócić stosowanie wspólnotowych przepisów wymuszających swoje zastosowanie, dotyczących na przykład ochrony konsumenta (np. korzystanie z nieruchomości w oznaczonym czasie), przedstawicieli handlowych, ochrony danych lub odpowiedzialności za produkt. W państwach członkowskich, w których nie istnieje dodatkowa ochrona sądowa, konsumenci nie mogą wszcząć postępowania przeciwko pozwanym z państw trzecich. Podobnie dzieje się między innymi w przypadku pracowników, przedstawicieli handlowych, poszkodowanych w wyniku

¹⁵ Rozporządzenie (WE) nr 40/94 w sprawie wspólnotowego znaku towarowego (Dz.U. L 11 z 14.1.1994, s. 1).

naruszenia prawa konkurencji lub uchylania się od odpowiedzialności za produkt oraz osób, które chcą wykonać prawa przyznane im przez przepisy UE dotyczące ochrony danych. We wszystkich tych obszarach, w których istnieją wspólnotowe przepisy wymuszające swoje zastosowanie, powodowie ze Wspólnoty mogą zostać pozbawieni ochrony, jaką zapewniają im przepisy wspólnotowe.

Ponadto brak wspólnych zasad dotyczących skuteczności orzeczeń sądowych z państw trzecich we Wspólnocie może w niektórych państwach członkowskich prowadzić do sytuacji, w których orzeczenia sądowe z państw trzecich są uznawane i egzekwowane, nawet jeśli naruszają one wspólnotowe przepisy wymuszające swoje zastosowanie lub gdy wspólnotowe przepisy przewidują jurysdykcję wyłączną sądów państw członkowskich.

Opracowanie dotyczące jurysdykcji dodatkowej pokazuje, że brak zharmonizowanych przepisów określających przypadki, w których sądy państw członkowskich mogą stwierdzić brak jurysdykcji na rzecz sądów państw trzecich tworzy wiele niejasności i wątpliwości.

3.3. Wybór jurysdykcji

Prawo właściwe dla umów dotyczących jurysdykcji. Podczas gdy art. 23 rozporządzenia, zgodnie z wykładnią Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich, w szerokim zakresie określa warunki ważności umów dotyczących jurysdykcji, istnieją pewne wątpliwości co do wyczerpującego charakteru tych warunków. Opracowanie pokazało, że w niektórych przypadkach, poza jednolitymi warunkami określonymi w rozporządzeniu, zgoda między stronami dodatkowo podlega prawu krajowemu, wskazanemu poprzez odniesienie do prawa siedziby sądu lub *legis causae*. Wiąże się to z niepożądanymi skutkami, mianowicie że dana umowa dotycząca jurysdykcji może zostać uznana za ważną w jednym państwie członkowskim, a w innym za nieważną.

Wybór jurysdykcji a kwestie zawisłości sprawy. Wyrażano obawy, że rozporządzenie nie będzie w odpowiedni sposób chroniło umów dotyczących jurysdykcji wyłącznej sądu. Obawy te wynikają z możliwej sytuacji, w której jedna strona takiej umowy wystąpi do sądu państwa członkowskiego, naruszając taką umowę dotyczącą jurysdykcji, tym samym blokując postępowanie przed sądem umówionym, jeżeli to postępowanie zostało wszczęte po wszczęciu pierwszego postępowania. W sprawie C-116/02 (*Gasser*) Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich potwierdził, że zasada dotycząca zawisłości sprawy zwarta w rozporządzeniu wymaga, by sąd, przed który później wytoczono powództwo, zawiesił postępowanie do chwili, gdy sąd, przed który najpierw wytoczono powództwo, uzna swoją jurysdykcję lub stwierdzi jej brak. W wyroku w sprawie C-159/02 (*Turner*) Trybunał potwierdził ponadto, że narzędzia proceduralne, które istnieją na mocy prawa krajowego i które mogą wzmacniać skuteczność umów dotyczących jurysdykcji (takie jak zakazy wnoszenia pozwu (ang. *anti-suit injunctions*)) są niezgodne z rozporządzeniem, jeśli stanowią nieuzasadnioną przeszkodę w określaniu przez sądy innych państw członkowskich ich jurysdykcji na mocy rozporządzenia.

Wynikłe równoległe postępowanie może prowadzić do opóźnień, które są szkodliwe dla właściwego funkcjonowania rynku wewnętrznego. W niektórych przypadkach strona może wykorzystać takie opóźnienia w celu skutecznego uniemożliwienia wykonania ważnej umowy dotyczącej jurysdykcji, tym samym zapewniając sobie w nieuczciwy sposób korzyści

handlowe¹⁶. Równoległe postępowania powodują również powstanie dodatkowych kosztów i stanu niepewności. Odnotowano również tendencję ze strony kredytodawców w przypadku transakcji kredytowych w obrocie profesjonalnym do przedwczesnego wszczynania postępowania w celu zapewnienia jurysdykcji sądu wskazanego w umowie, wraz z negatywnymi konsekwencjami ekonomicznymi takiego postępowania wynikającymi z zastosowania postanowień dotyczących przypadków naruszenia i naruszenia powiązanego w umowach kredytowych. Sytuacje te są szczególnie niemiłe widziane w specyficznych okolicznościach, na przykład gdy pierwsze postępowanie ogranicza się do wniosku o wydanie negatywnego deklaratywnego orzeczenia ustalającego, którego skutkiem jest całkowite zablokowanie postępowania merytorycznego.

Konwencja haska o umowach dotyczących jurysdykcji. Komisja zaproponowała podpisanie Konwencji o umowach dotyczących jurysdykcji, która została zawarta w dniu 30 czerwca 2005 r. w ramach Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego¹⁷. Konwencja będzie miała zastosowanie we wszystkich sprawach, w których co najmniej jedna ze stron ma miejsce pobytu w umawiającym się państwie innym niż państwo członkowskie UE, natomiast rozporządzenie ma zastosowanie, gdy co najmniej jedna strona ma miejsce zamieszkania w państwie członkowskim. W ten sposób powinno zostać zapewnione spójne stosowanie postanowień konwencji i przepisów rozporządzenia. Główne pytanie dotyczy tego, czy właściwe jest zachowanie dwóch różnych uregulowań prawnych, nawet przy koordynowaniu jurysdykcji między sądami państw członkowskich, w zależności od tego, czy jedna ze stron ma miejsce zamieszkania w państwie trzecim, czy też nie¹⁸. W odniesieniu do kwestii równoległych postępowania konwencja nie zawiera postanowienia dotyczącego bezpośrednio zawisłości sprawy; sąd wyznaczony w umowie może prowadzić postępowanie, mimo że w innym sądzie wszczęto równoległe postępowanie. Każdy inny sąd powinien zawiesić lub umorzyć postępowanie, z wyjątkiem kilku sytuacji określonych w konwencji.

3.4. Własność przemysłowa

Stosowanie przepisów rozporządzenia w odniesieniu do spraw związanych z własnością przemysłową przysparza trudności zarówno podmiotowi uprawnionemu, jak i podmiotom kwestionującym te prawa. Pierwsza trudność wiąże się z funkcjonowaniem zasady zawisłości sprawy. Spory sądowe dotyczące własności przemysłowej to jeden z obszarów, w którym strony starają się udaremnić wykonanie jurysdykcji przez właściwy sąd, wszczynając postępowanie w innym sądzie, któremu zazwyczaj, choć nie zawsze, brak jurysdykcji, najlepiej w państwie, w którym postępowanie w sprawie jurysdykcji lub postępowanie merytoryczne trwają długo. Taka taktyka („torpedowanie”) może być szczególnie niewłaściwa, jeśli pierwsze postępowanie ma na celu stwierdzenie braku odpowiedzialności za naruszenie, a tym samym skutecznie uniemożliwia wszczęcie postępowania merytorycznego przed właściwym sądem przez drugą stronę. Może ona nawet prowadzić do sytuacji, w której nie można w ogóle wystąpić z roszczeniem odszkodowawczym: dla przykładu, gdy sąd, do którego wniesiono sprawę w związku z naruszeniem praw do patentu stwierdził brak swojej jurysdykcji ze względu na wcześniejsze złożenie do sądu w innym państwie członkowskim wniosku o wydanie deklaratywnego orzeczenia ustalającego, może

¹⁶ Należy zauważyć jednak, że nie ma żadnych dostępnych statystyk pozwalających wykazać, czy takie postępowanie ma często miejsce.

¹⁷ COM(2008) 538 z 5.9.2008 r.

¹⁸ Szeroką analizę poszczególnych sytuacji pojawiających się w ramach konwencji haskiej i rozporządzenia można znaleźć w przywołanym powyżej opracowaniu dotyczącym oceny skutków, w szczególności w załączniku IV do tego opracowania (zob. przypis 8).

zdarzyć się, że postępowanie dotyczące naruszenia praw nie będzie mogło następnie zostać wznowione, a sądy, do których zwrócono się z wnioskiem o wydanie deklaratywnego orzeczenia ustalającego, nie będą miały jurysdykcji do rozpatrywania skargi o naruszenie.

„Torpedowanie” jest stosowane nie tylko w przypadku wniosku o wydanie deklaratywnego orzeczenia ustalającego, ale również w ramach roszczeń wzajemnych opartych na nieważności prawa własności przemysłowej takiego jak patent, podnoszonej w postępowaniu w sprawie o naruszenie. Pozwani w postępowaniu w sprawie o naruszenie mogą skutecznie blokować to postępowanie, podnosząc jako zarzut domniemaną nieważność patentu¹⁹. Ponieważ postępowanie dotyczące ważności patentów musi zostać wszczęte przed sądami państwa członkowskiego, w którym patent wpisany do rejestru, sąd, w którym toczy się sprawa o naruszenie ma obowiązek zawiesić postępowanie do czasu rozstrzygnięcia postępowania dotyczącego ważności patentów. Może to prowadzić do poważnych opóźnień, w szczególności gdy pozwany nie wszczyna (niezwłocznie) postępowania w sprawie nieważności. Ponadto wniosek o wydanie pozytywnego deklaratywnego orzeczenia ustalającego dotyczącego ważności patentu składany przez poszkodowanego w wyniku naruszenia prawa własności przemysłowej nie jest dostępny we wszystkich państwach członkowskich.

Kolejna trudność, o której wspomina się w kontekście sporów sądowych dotyczących patentów, to brak możliwości wszczęcia połączonego postępowania przeciwko kilku podmiotom naruszającym prawa do patentu europejskiego w sytuacji, gdy podmioty te należą do grupy przedsiębiorstw i działają według skoordynowanej strategii²⁰. Obowiązek wszczęcia postępowania w obrębie każdej właściwej jurysdykcji wiązałby się z wysokimi kosztami dla poszkodowanych i utrudniał skuteczne rozpatrzenie pozwów.

3.5. Zawisłość sprawy i sprawy wiążące się ze sobą

Stosowanie przepisów rozporządzenia dotyczących zawisłości sprawy i spraw wiążących się ze sobą również budziło obawy w niektórych przypadkach.

W odniesieniu do jurysdykcji wyłącznej, o której mowa w art. 22 rozporządzenia, opracowanie nie wskazuje na pilną praktyczną potrzebę sformułowania odstępstw od zasady pierwszeństwa. „Torpedowanie” zaobserwowano jednakże w innych konkretnych obszarach, takich jak sprawy dotyczące kredytów dla przedsiębiorstw i konkurencji. Należy więc się zastanowić, czy istnieje potrzeba udoskonalenia istniejącej zasady zawisłości sprawy w ogólności w celu zapobiegania niewłaściwemu wykorzystaniu postępowań i zapewnienia dobrego administrowania wymiarem sprawiedliwości we Wspólnocie.

W odniesieniu do zasady dotyczącej spraw wiążących się ze sobą wymóg, by obie sprawy były zawisłe przed sądami i odesłanie do prawa krajowego w kwestii warunków połączenia spraw wiążących się ze sobą utrudnia skuteczną konsolidację postępowań na poziomie wspólnotowym. Obecnie nie jest możliwe łączenie w oparciu o rozporządzenie powództw, w szczególności powództw kilku powodów przeciwko temu samemu pozwanemu, rozpatrywanych przed sądami jednego państwa członkowskiego²¹. Połączenie to jest często potrzebne, na przykład do celów zbiorowego dochodzenia roszczeń konsumenckich i roszczeń o naprawienie szkody wynikłej z naruszenia wspólnotowego prawa ochrony

¹⁹ Sprawa C-315/01 (*GAT*).

²⁰ Sprawa C-539/03 (*Roche Nederland*).

²¹ Artykuł 6 ust. 1 umożliwia obecnie łączenie postępowań tylko przeciwko kilku pozwany.

konkurencji²². Także stwierdzenie braku swojej jurysdykcji przez sąd, przed który wytoczono powództwo później zgodnie z art. 28 ust. 2 może prowadzić do (chwilowej) negatywnej kolizji jurysdykcyjnej, jeśli pierwszy sąd nie uzna swojej jurysdykcji w odniesieniu do wspomnianego postępowania.

Jedną z głównych nowości w rozporządzeniu było wprowadzenie określenia momentu w czasie, w którym postępowanie jest uznane za zawisłe dla potrzeb zasad zawisłości sprawy i spraw wiążących się ze sobą. Wydaje się, że definicja ta co do zasady funkcjonuje odpowiednio. Jednakże pojawiły się pewne wątpliwości co do jej wykładni, które należałoby wyjaśnić, na przykład w odniesieniu do organu odpowiedzialnego za doręczenie oraz daty i godziny złożenia wniosku do sądu lub otrzymania go przez organ odpowiedzialny za doręczenie.

3.6. Środki tymczasowe

Środki tymczasowe pozostają tym obszarem, którego różnorodność w obrębie krajowych przepisów prawa proceduralnego państw członkowskich utrudnia swobodny przepływ takich środków.

Pierwsza trudność dotyczy środków zabezpieczających, które zarządził, nie wezwawszy pozwanego do stawienia się w sądzie i które mają być wykonywane bez uprzedniego doręczenia pozwanemu. W sprawie C-125/79 (*Denilauler*) Trybunał Sprawiedliwości uznał, że takie środki *ex parte* nie mieszczą się w zakresie systemu uznawania i wykonywania orzeczeń zawartego w rozporządzeniu. Nie jest jednak całkowicie jasne, czy środki te można uznać i wykonać w oparciu o rozporządzenie, jeśli pozwany ma możliwość późniejszego zaskarżenia środka.

Dруга trudność dotyczy nakazów o charakterze zabezpieczającym mających na celu uzyskanie informacji i dowodów. W sprawie C-104/03 (*St. Paul Dairy*) Trybunał Sprawiedliwości uznał, że środek nakazujący przesłuchanie świadka w celu umożliwienia wnioskodawcy podjęcia decyzji o wszczęciu postępowania nie jest objęty pojęciem środków tymczasowych, włącznie ze środkami zabezpieczającymi. Nie jest do końca jasne, w jakim zakresie takie nakazy zasadniczo nie mieszczą się w zakresie art. 31 rozporządzenia. Sugerowano, że dostęp do wymiaru sprawiedliwości byłby lepszy, gdyby rozporządzenie przyznawało jurysdykcję w zakresie takich środków sądom państw członkowskich, w których znajdują się poszukiwane informacje lub dowody, obok jurysdykcji sądów, do których jurysdykcji należy sprawa główna. Jest to szczególnie istotne w sprawach dotyczących własności intelektualnej, w których dowód domniemanego naruszenia musi zostać zabezpieczony z wykorzystaniem nakazów przeszukania, zajęcia przedmiotów wykonanych z naruszeniem prawa („saisie contrefaçon”) lub opisanie przedmiotów wykonanych z naruszeniem prawa („saisie description”)²³, a także w sprawach z zakresu prawa morskiego.

Zaobserwowano inne trudności w odniesieniu do stosowania określonych przez Trybunał Sprawiedliwości w sprawach C-391/95 (*Van Uden*) i C-99/96 (*Mietz*) warunków wydawania środków tymczasowych udzielonych przez sąd, do którego jurysdykcji nie należy sprawa główna. Nie jest jasne w szczególności, jak należy interpretować „rzeczywisty związek między przedmiotem wnioskowanego środka a jurysdykcją terytorialną”. Dzieje się tak w

²² Zob. Zielona księga w sprawie dochodzenia zbiorowych roszczeń konsumentów – COM(2008) 794 z 27.11.2008 r. – oraz Biała księga w sprawie roszczeń o naprawienie szkody wynikłej z naruszenia wspólnotowego prawa ochrony konkurencji – COM(2008) 165 z 2.4.2008 r.

²³ Zob. art. 7 i 9 dyrektywy 2004/48/WE.

szczegółności, gdy środek ma na celu uzyskanie płatności tymczasowej lub ogólniej nie dotyczy zajęcia majątku.

Ponadto wymóg zabezpieczenia zwrotu w przypadku płatności tymczasowych wiąże się z trudnościami natury interpretacyjnej i może wiązać się z wysokimi kosztami, jeśli uznać, że zwrot ten można zabezpieczyć jedynie gwarancją bankową ze strony wnioskodawców.

3.7. Wzajemny stosunek rozporządzenia i sądownictwa polubownego

Sądownictwo polubowne nie wchodzi w zakres stosowania rozporządzenia. Uzasadnieniem tego wyłączenia jest fakt, że uznawanie i wykonywanie umów o arbitraż i orzeczeń arbitrażowych jest regulowane konwencją nowojorską z 1958 r., której stroną są wszystkie państwa członkowskie. Mimo szerokiego zakresu tego wyłączenia rozporządzenie było w szczególnych przypadkach interpretowane w taki sposób, by wspierać sądownictwo polubowne i uznawanie/wykonywanie orzeczeń arbitrażowych. Orzeczenia sądowe konsumujące orzeczenia arbitrażowe często (choć nie zawsze) są uznawane i wykonywane zgodnie z rozporządzeniem. Środki tymczasowe odnoszące się do merytorycznego postępowania przed sądem polubownym mogą zostać przyznane w oparciu o art. 31 pod warunkiem, że przedmiot sporu mieści się w zakresie stosowania rozporządzenia²⁴.

Opracowanie wskazuje, że wzajemny stosunek rozporządzenia i sądownictwa polubownego rodzi problemy. W szczególności, mimo że konwencja nowojorska z 1958 r. jest postrzegana jako sprawnie funkcjonujący instrument, pojawiają się równoległe postępowania sądowe i przed sądem polubownym, gdy ważność klauzuli arbitrażowej jest utrzymywana przez sąd polubowny, ale nie przez sąd; narzędzia proceduralne dostępne na mocy prawa krajowego, mające wzmacniać skuteczność umów o arbitraż (takie jak zakazy wnoszenia pozwu (ang. *anti-suit injunctions*)) są niezgodne z rozporządzeniem, jeśli nadmiernie zakłócają ustalanie przez sądy innych państw członkowskich ich jurysdykcji zgodnie z rozporządzeniem²⁵; nie ma jednolitego sposobu przyznawania jurysdykcji w postępowaniach uzupełniających lub wspomagających postępowanie przed sądem polubownym²⁶; uznanie i wykonanie orzeczeń sądowych wydanych przez sądy z pominięciem zapisu na sąd polubowny jest niepewne; uznanie i wykonanie orzeczeń sądowych dotyczących ważności zapisu na sąd polubowny lub uchylających orzeczenie arbitrażowe jest niepewne; uznanie i wykonanie orzeczeń sądowych konsumujących orzeczenie arbitrażowe jest niepewne; w końcu uznanie i wykonanie orzeczeń arbitrażowych, które reguluje konwencja nowojorska, jest postrzegane jako wolniejsze i mniej skuteczne niż uznanie i wykonanie orzeczeń sądowych.

3.8. Inne kwestie

Obok głównych zagadnień przedstawionych powyżej zwrócono uwagę na następujące problemy.

²⁴ Sprawa C-391/95 (*Van Uden*).

²⁵ Zob. sprawa C-185/07 (*West Tankers*).

²⁶ Zob. sprawa C-190/89 (*Marc Rich*). Przykładami takich postępowania uzupełniających są postępowania zmierzające do wyznaczenia lub odwołania arbitra, ustalenia miejsca postępowania przed sądem polubownym, przedłużenia terminów lub wyznaczenia bieglego sądowego do zabezpieczenia dowodów.

3.8.1. Zakres stosowania

Jeśli chodzi o zakres stosowania, nie odnotowano żadnych znaczących praktycznych problemów poza kwestią sądownictwa polubownego omówioną powyżej. Orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości dokonujące wykładni są odpowiednią wskazówką do interpretacji terminu „sprawy cywilne i handlowe” i wyłączeń z zakresu stosowania rozporządzenia. Ogólne opracowanie wskazuje jednak na trudności w praktycznym stosowaniu art. 71 dotyczącego relacji między rozporządzeniem a konwencjami dotyczącymi spraw szczególnych.

3.8.2. Inne kwestie dotyczące jurysdykcji

W odniesieniu do pojęcia „miejsce zamieszkania” sprawozdanie pokazuje, że nie ma trudności praktycznych w związku ze stosowaniem przez sądy krajowego pojęcia „miejsca zamieszkania” w oparciu o art. 59 ust. 1 rozporządzenia. Jednakże ustalenie, czy strona ma miejsce zamieszkania w innym państwie członkowskim poprzez zastosowanie zagranicznego prawa (art. 59 ust 2) jest postrzegane jako trudne.

Funkcjonowanie niektórych norm jurysdykcyjnych można ulepszyć. Dla przykładu w sprawie C-462/06 (*Glaxosmithkline*) Trybunał Sprawiedliwości potwierdził, że art. 6 ust. 1 nie ma zastosowania w kontekście spraw dotyczących zatrudnienia. Dodatkowo opracowanie wskazuje, że może być niezbędne utworzenie niewyłącznej podstawy jurysdykcji opartej na miejscu położenia rzeczy ruchomych. W odniesieniu do jurysdykcji wyłącznej dotyczącej praw rzeczowych opracowanie informuje o potrzebie wyboru jurysdykcji w umowach dotyczących wynajmu przestrzeni biurowej i na potrzebę pewnej elastyczności w odniesieniu do wynajmu domów wakacyjnych w celu uniknięcia prowadzenia sporów przed sądami odległymi od wszystkich stron. Jeżeli chodzi o jurysdykcję wyłączną w obszarze prawa spółek, powstają pytania związane z zakresem normy dotyczącej jurysdykcji wyłącznej oraz brakiem jednolitej definicji pojęcia „siedziby” spółki, prowadzącymi do potencjalnych pozytywnych i negatywnych kolizji jurysdykcyjnych.

Niejednolite stosowanie art. 6 ust. 2 oraz art. 11 dotyczących powództwa interwencyjnego zgodnie z art. 65 również sprawia trudności. W szczególności osoby trzecie i strony wszczynające postępowanie przeciwko osobom trzecim są traktowane inaczej, w zależności od krajowych przepisów prawa proceduralnego państw członkowskich. Ponadto sądy mają trudności w ocenie skuteczności orzeczeń sądowych wydanych przez sądy innych państw członkowskich w wyniku przyznania.

W sprawach z zakresu prawa morskiego trudności są obserwowane na poziomie koordynacji postępowań zmierzających do utworzenia funduszu odpowiedzialności i postępowań w sprawie odpowiedzialności osobistej. Również odniesienie do prawa właściwego dla umowy przewozu w celu określenia mocy wiążącej umowy dotyczącej jurysdykcji zawarte w konosamencie w stosunku do osoby trzeciej będącej posiadaczem konosamentu²⁷ postrzegane jest jako sztuczne.

W sprawach konsumenckich rodzaje umów o kredyt konsumencki objęte art. 15 ust. 1 lit. a) i b) rozporządzenia nie odpowiadają już rozwijającemu się rynkowi kredytu konsumenckiego,

²⁷ Zob. sprawa C-387/98 (*Coreck Maritime*).

na którym pojawiło się wiele innych produktów kredytowych, czemu wyraz daje dyrektywa 2008/48/WE w sprawie umów o kredyt konsumencki²⁸.

Wreszcie w świetle toczących się na poziomie wspólnotowym prac odnoszących się do zbiorowego dochodzenia roszczeń pojawia się również pytanie, czy potrzebne są szczegółowe normy jurysdykcyjne dotyczące tego konkretnego rodzaju spraw.

3.8.3. *Inne kwestie dotyczące uznawania i wykonywania orzeczeń sądowych*

W swojej rezolucji z dnia 18 grudnia 2008 r. Parlament Europejski wezwał Komisję do zajęcia się zagadnieniem swobodnego przepływu dokumentów urzędowych²⁹. Ogólne opracowanie wskazuje również na trudności w dziedzinie swobodnego przepływu kar pieniężnych. W końcu opracowanie wskazuje na pewne sposoby ograniczenia kosztów postępowań egzekucyjnych.

²⁸ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/48/WE z dnia 23 kwietnia 2008 r. w sprawie umów o kredyt konsumencki oraz uchylająca dyrektywę Rady 87/102/EWG (Dz.U. L 133 z 22.5.2008, s. 66).

²⁹ Zob. rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 18 grudnia 2008 r. zawierająca zalecenia dla Komisji dotyczące europejskiego dokumentu urzędowego dostępna pod adresem <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2008-0636+0+DOC+XML+V0//EN>.